

հում, իսկ ղմուզ խմելը բոլորովին մոռացվել էր: Զարմանալի արագությամբ Անդրկովկասում թաթարները ձիաբուծությունից անցան խոշոր և մանր անասունների բուծման, որի համար ավելի նպաստավոր էին մեր ստորադիր դաշտերը և բարձրագիր լեռնային արոտավայրերը: Սնալով միշտ ֆոշվօր անասնապահ՝ թուրք տարրը իր տնտեսության ծանրությունը տեղափոխել է ձիուց խոշոր և մանր անասուններին, որի արտադրանքը՝ միսը, մորթին, կաթը մշակում է և գործ է ածում ըստ տեղական եղանակների: Ի միջի այլոց լայնորեն տարածվել է մածուն մերելը, կարագ հարելը, պանիր պատրաստելը և կովի ու ոչխարի կաթի բազմազան գործածությունը, որտեղ տեղական ձեռքը բացառապես հաղթող են հանդիսացել: Բրդի օգտագործման եղանակներն էլ ձևափոխվել են ըստ տեղական տեխնիկայի և ֆէշայի կողքին ավելի ընդարձակ տեղ է գրավել գորգը, կարպետը և նրանց հարակից գործվածքները: Ամբողջապես փոփոխության է ենթարկվել՝ զբաղմունքի բնույթի փոփոխության առնչությամբ՝ զգեստը. ոտքից գլուխ թուրքը թողել է իր շոր տափաստանին հատուկ զգեստը և փոխ է առել տեղական զգեստը, նրա նյութը, բաղկացուցիչ առանձին մասերը՝ շուխան, աբխալուզը, շալվարը, փարթամ փափախը, աբէխը-չարօխը և այլն:

Թե տնտեսական, տեխնիկական գործիքներն ու ամանները և թե՛ զգեստը նա հարմարեցրել է իր գերազանցորեն ֆոշվօր տնտեսության պահանջներին: Նրա խնօցին կաշվե թուլուզն է, կարասների տեղ գերադասվում են կաշուց շինած պարկերն ու մորթուց շինած տիկէրը, կավեղենը փոխարինված է մեծ մասամբ պղնձեղենով, օրինակ՝ կավե կուժը՝ պղնձե գոճգոճով: Դեռ վերջնականապես չհրաժարվելով վրաններից և շփոխարինելով դրանք տնային հաստատուն շենքերով՝ իր մշտական բնակարանի համար նա օգտագործում է տեղական դարադամի ձևը, որը սակայն մեծ մասամբ կառուցում է հայ աբխեսապուրների ձեռքով: Արհեստներից ավելի զարգացել է փալանդուզ-ությունը՝ ձիու, էջի համետ պատրաստելը, որը այնպես նրան անհրաժեշտ էր ֆոշվօր կյանքում, մանավանդ ղշաղնէրից՝ ձմեռանոցներից յայլաղնէր՝ լեռնային արոտավայրերը տեղափոխվելիս:

Թրքական ամբողջ ժողովրդական բանահյուսությունը Զանգեզուրումն էլ ներթոմված է հարևան ժողովրդի սիրած մոտիվներով և եղանակներով: Մահ-մեղական աշխարհի և խանական-բեկական պարսկասեր ճաշակին ենթարկվելով՝ այդ ամենն իր վրա կրում է, ինչպես և տեղական հայերի մեջ, իրանական բանավոր գրականության և արվեստի ուժեղ ազդեցությունը: Ժողովրդական հավատալիքներով թուրքի մերձեցումը տեղական միջավայրին արտահայտվում է նրանով, որ թուրքերն էլ հայի հետ նույն սրբավայրերին են ուխտ գնում, նրանցից են սպասում թե՛ իր մուրազների կատարումը, թե՛ իր և իր անասունի առողջության և երկարակեցության ապահովումը: Յուրացնելով տեղական մագիկ եղանակներ՝ թուրք տարրն ավելացրել է իր հայերենիքից բերած կախարհելու հմտությունը՝ «կանայք նոցա կախարդ էին և զամենայն ինչ հմայէին, և առանց հրամանի կախարդացն և դիւիցն ոչ երթային մի ճանապարհ ուրեք, բայց թէ նոքա հրամայէին»: Այս հմտությունը նոր միջավայրի մեջ անցել է առանձնապես մոլլաներին: Նրա գործադրությունը տալիս էր վերջիններին և՛ հայ, և՛ թուրք հասարակությունից ստացվող խոշոր եկամուտ և թե մեծ ազդեցություն հասարակայնության մեջ: